

ئىران و خۆپىشاندانەكانى عىراق

14-11-2019

نۇوسىھەكان

ناوهندى لېكۆلەنەوهى رووداۋ

کورتە : رووداوهەكانى ئىستاي عىراق له نزىكەوه پەيوەندىيەن بە ئىرانەوه ھەيە. چونكە دەتوانن كارىگەرى لەسەر پىگەي نىۋەدەولەتى و دۆخى ناوخۆبى ئەو ولاتەش دانىن. بەلام ئەو كارىگەرييە چۆنە و دەتوانن چ ئەنجامىكىيان بۇ ھەرىمى كوردىستان لېبکەۋىتەوه؟

زربان روژهه‌لاتی |

رووداوه‌کانی ئیستای عیراق لە نزیکه وە پەیوەندىبىان بە ئىرلاندە وەھەيە. چۈنکە دەتوانن كارىگەرى لەسەر پىكە نىيۇدەولەتى و دۆخى ناوخۇيى ئەو وەلتەش دانىن. بەلام ئەو كارىگەرىيە چۈنە و دەتوانن چ ئەنجامىكىيان بۇ ھەرنىمى كوردىستان لېكەۋىتەوە؟ دىدگاي ئىرلان بۇ خۆپىشاندانەكان

بەرپرسانى ئىرلان خۆپىشاندانەكان شەپۆلى يەكەمى "بەھارى عەرەبى" يان وەك ھۆشىيارى ئىسلامىي گەلانى ناوجەكە سەير دەكرد و نارەزايىھەكانى ئیستای لوپنان و عىراقىش وەك فىتنە! ئەمە بەشىوھى جىاجىا لەلایەن ھەندىك لەو ھىزانەشەوە دووبارە دەكتەوە كە بە ھاۋەپەيمانى ئىرلان ناسراون. بىشىك لەپەنای ھەرىيەك لەو چەمakanەشدا كۆمەللىك بەرژەوەندى و حىسابى سىياسى و جىوپۇلىتىكى شاراوه‌يە. ھەرچەندە شەپۆلى يەكەمى "بەھارى عەرەبى" ھەتا ناوجەكانى باشۇورى دىنلى ئىسلامى - عەرەبى شۇرۇپووه، بەلام گۇرانە جەوهەرىيەكەي لە بەشى ئەفرىقا و ناوجەي سوننەن شىنن بۇو نەك شۇنىنى دىكە. ئەمسالىش زنجىرىيەك نازەزايى و خۆپىشاندانى جەماوهرى سودان، جەزائىر، ميسىر لوپنان و عىراقىيان ھەڙاند كە دەكرى بە شەپۆلى دووهەمى بەھارى عەرەبى ناوبىرىن، بەلام تا ئىستا وا دىارە كە ئەمجارە قورسايى ھەۋانەكە زياڭلەر بەھارە كە دەكرى بە شەپۆلى دووهەمى بەھارە كە دادەكتا بەرپرسانى تاران وەك فىتنە و دەستوھەردانى دەرەكى سەيرى رووداوه‌کانى عیراق بکەن.

ئاماژە و زانپارىيەكى بەھىز لەبرەدەستدا نىن كە بۇجۇونى بەرپرسانى ئىرلان سەبارەت بە ھەبۇونى دەستى دەرەكى لەپشت خۆپىشاندانەكانى عىراقەوە پېشتراست بکەنەوە. نە ئەمرىكا نە ئىسرائىل و نە سعودىش پىكەيەكى جەماوهرىي وايان نىيە كە بتوانن خۆپىشاندانى پى بچوڭلىن. ئەگەروابۇوايە پىكەھاتەي دەسەلات و دۆخى حوكىمەتىنەدەبوبۇ كە بە قازانچى تاران بېت. ھەلبەت خۆپىشاندانەكان دەتوانن فاكتەرىيکى يارىگۇر بىن بۇ ئەو نەزمە سىاسييەكە لەدواى سەدامەوە لە عیراق درووستبۇوه و بە زۇرى بەللى ئىرلاندا شكاوهتەنە.

خۆپىشاندانەكان بۇ ئەمرىكا و ئىسرائىل و سعودىش ھەم دەرفەتن ھەم تەگەرە بىشىك سوودى خۆپىشاندانەكان بۇ بالانسکىرىدىن دەسترۇپىشتووپى ئىرلان لە عىراق ھەتا ئەو كەنەتىنە كە سەقامگىرىي تىكەنەدات و زەمينەي دەركەوتتەوەتىرۇر نەھەخسىن. لەوانەيە نازەزايى خۆپىشاندانەراني عىراقى لە ئىرلان، بەكەل بېت بۇ بالانسکىرىدىن دەسترۇپىشتووپى ئىرلان، بەلام كاتىك رووداوه‌كان بگەنە ئاستى تىكچۇونى سەقامگىرىي و بۇشايى دەسەلات، ئەمە دەتوانىت زيانى بۇ ئەو سەن دەولەتەش ھەبىت. ئەگەر رىگرتەن لە نفووزۇ ئىرلان بە بەھاى دەركەوتتى داعشىتىكى تازە، شەپى ناوخۇيى يان تەشەنەكەندا بۇ ھەندىك لە وەلتەنە كەندىو بېت، ئەوا بىشىك لە قازانچىان نابېت.

بۇچى ئىرلان زيانەندى خۆپىشاندانەكانى عىراقە؟

شەپى 2003 راكابەرىيکى كەورەي ناوجەيى لە كۆلى ئىرلان كرددەوە و كشانەوەكەي 2011 ئەمرىكاش مەيدانى عىراقى بۇ تاران چۈلکەد. كەم كەسيش لارى ھەيە لەھەيە كە لەو وەختەشەوە، ئىرلان براوهەي يەكەمى گۇرانكارىيەكانى سىياسەت و پىكەھاتەي حوكىمانى عىراق بۇوە. عىراق و ئىرلان دوو دراوسىنى يەكەن كە ئەزمۇونىكى درىزى راكابەرىي يەكتريشيان ھەيە. لەدواى سەدامەوە ھەممۇ ھەۋلېكى ئىرلان بۇ ئەو بۇوە كە سىستەمېكى ناوهندىي بەھىز لىزە دروست نەبىتەوە. چۈنکە سەرەتاي ھاوبەشىي مەزھەبىي تاران لەكەل حوكىمەتى بەغدا، ھېچ گەرەنتىيەك نىيە كە بەغدا لەدواى چارەسەر كەردنى گەرفتەكانى، ورددە لە تاران ھەلنىڭەرىتەوە. رەنگە توپىك ئالۆز بېتە پېشچاۋ، بەلام ئىرلان لە رىزى يەكەمین وەلتەكاندا بۇوە كە كونسۇلخانەي لە ھەرپىمى كوردىستان كردووھەتەوە و پالپىشنى لە لامەركەزىيەتى عىراق كردووھە. بىشىك ئەمەش لەبرەخاترى كورد يان ديموکراسى نىيە، بەلکوو لەبەر ئەوەيە كە سەدامەنەكى دىكەي لە راست نەبىتەوە.

پەكىك لە دىمەنە بەرچاوه‌كانى خۆپىشاندانەكانى ئۆكتۆبەر، زۆربۇونى ئالاي عىراقە. لە كەوانەيەكدا ئەوەش بلىم ئەمە ئەو شتەيە كە لە خۆپىشاندانەكانى 2011 ئەرپىمى كوردىستاندا نادىار بۇو. ئەم دىمەنە حەكايىتى بەھىزبۇونى ناسىيۇنالىزىم لەنیو خۆپىشاندانەران و جەماوهرى شىعەي عىراقدا دەگېرىتەوە. رووکەردنە نەتەوە لە جىاتى مەزھەب و دروشمى "وڭاتىكمان دەۋىت" بېنچەوانەي ئەو سىاسەتەي كە لە جىاتى نەتەوە، جەخت لە ھاوبەشىي مەزھەبى دەكتەوە. بىشىك ھەر حكومەت و سىستەمېكى سىياسى كە بە ئاراستەي ئەم داواكارىيە خۆپىشاندانەران درووستبىت، يان ئەگەر ھەر ئەوەي ئىستا بەو ئاراستەي بېرەت، ھەزمۇونى ئىرلان لەسەر عىراق كەمتر دەكتا. عەلى خامنەيىن، رابەرى ئىرلان جەختى لە درىزەپىدانى سىياسەتەكانىان لە "جوڭرافىيە بەرگى" كەدبۇو كە دەكىرى لانىكەم ئاماژىيەك بېت بۇ عىراق و سوورىا و لوپنان. بەلام دۆخى ئىستاي سوورىا لەكەل خۆپىشاندانەكانى عىراق و لوپنانىش، نفووزى

ناوچه‌یی ئىرانيان هىنداوهته خالىكى وهرچه رخان كه پىددەچىت سەرتايىك بۆ كەمبوونەوهى بىت. ئەمەش لە كاتىكدا كە كىشەي بەرnamە ئەتومىيەكەي خەرىكە قۇولتە دەبىتەوە، بۆ تاران هەوالىكى ناخوشە.

خالىكى دىكە ئەوهى كە لە ئەگەرى دەركەوتنى جەنگى ناخوشى شىعە-شىعە بهەقى خۆپىشاندانەكانەوه، ئىران پېڭەي خۆي وەك مەرجەعىكى كۆكەرەوهى شىعەكانى جىهان لەدەستەدات و بە ئەگەرى زۆر ناكۆكىيە ئاست نزەمەكانى حەوزەي نەجەف و حەوزەي قوم كە بەردەۋام هەبۈون، دەگەنە ئاستىكى بەرزتر. بۆيە تا ئە و ساتەي سياسەتى دەرەوهى ئىران بەرامبەر عىراق رەھەندىكى مەزەبىي هەبىت، جەنگى ناخوشى شىعى لانىكەم لەم وختەي ئىستادا بە قازانچى تاران نىبيه.

باھەتىكى دىكە كە تارانى نىگەران كردوووه، ئەگەرى كارىگەربى دۆمەنەيى رووداوهەكانى عىراقه له سەر ئىران. خراپىي دۆخى ئابورى 9 زىابۇونى مەلەنلىنى ناخوشى بالەكانى دەسەلات و هەلبىزاردەن پەرلەمانى سالى داھاتوو كە چاوهپوانى كېشىمىز زياترى لايەنەكان دەكىرىت، پۇتانسىيلى دەركەوتتەوهى ناپەزايى و خۆپىشاندانيان تىدايە و بەردەۋامىي رووداوهەكانى عىراقىش دەتوانىت رۇلى كاتالىزۈرېكى بۆ دەستپىئىكەردنەوهى ئە و ناپەزاييانەي ناخوشى ئىران هەبىت. بۆيە خواستى تاران ئەوهى كەرچى زووترە كۆتايى بە خۆپىشاندانەكانى عىراق بىت.

ئەنجام

ھېشتا روون نىيە خۆپىشاندانەكان چى لە سىستەمى سياسىي عىراق دەكات. بەلام ئەوه روونە كە دەرچۈون لەم دۆخەي ئىستا بە قازانچى ئىران نابىت. لە ئاستى نىيۇدەولەتى درزى نفووژە ناخۆزە كە زياتر دەكەت و ئەگەرى دەركەوتنى ناپەزايى ناخوشى بۆ زياتر دەكەت. ئەگەر عىراق بەھىز بېتىھە، يان لانىكەم هەزمۇونى ئىرانى تىدا لەواز بىت و ئەگەر بهەقى رووداوهەكانى عىراقه و دۆخى ناخوشى ئىران بىشلەقى، ئەوسا تاران زياتر ناچارى كوردىستان دەبىت. ئەمە دەرفەتە بۆ هەر زىمى كوردىستان تا گۇرپانىك لە پەيوەندىيە ناھاوسەنگەكەي خۆي لەگەل ئىران درووستىكەت. بىشىك كەر زىمى كوردىستان دەبن پەيوەندىي لەگەل حەكومەتە جىاوازەكاندا هەبىت، بەلام دەبن سوود لە هەممۇ دەرفەتىكىش وەرىگەرلىت بۆ ئەوهى بناغەي دەسەلاتى خۆي قايمىت بکات.